

Continuïteit en de Accountant

**De verantwoordelijkheden van de accountant ten aanzien van de
continuïteitsbeoordeling**

Pieter Biemond

Continuïteit en de Accountant

**De verantwoordelijkheden van de accountant ten aanzien van de
continuïteitsbeoordeling**

Pieter Biemond

Den Haag

5 juni 2009

Ernst & Young

Voorwoord

In het kader van mijn afstudeeropdracht is aan de accountants van Ernst & Young de vraag gesteld welke verschillen zij ervaren vergeleken met de tijd vóór de kredietcrisis. Vervolgens is een opdracht ontstaan die de accountants moeten helpen bij deze veranderingen in de werkzaamheden.

Als vierde jaars student Bedrijfseconomie wordt verwacht dat ik in staat ben mij te verdiepen in het onderwerp, een goede probleemomschrijving te geven en een oplossing of advies te produceren.

Dit onder de begeleiding van Bert Lansing, accountant bij Ernst & Young. Bert Lansing was dagelijks beschikbaar voor vragen over inhoudelijke zaken voor het onderzoek, maar ook voor advies met betrekking tot planning. Accountant Jeroen Lakerveld is vanaf het begin betrokken geweest bij het onderwerp, omdat hij zich er al eerder in had verdiept. Vooral inhoudelijk heeft Jeroen Lakerveld veel input gegeven. De begeleiding vanuit de Haagse Hogeschool is door Leo Rodenburg verzorgd. Hen wil ik in het bijzonder hartelijk bedanken voor hun sturing en advies.

Een belangrijk onderdeel van de opdracht is gebaseerd op interviews afgenomen bij een aantal accountants binnen Ernst & Young. De interviews zijn afgenomen bij de Ernst & Young Partner drs. J. Pieters en accountants drs. H. van de Sman en drs. S. ten Hagen. Ook hen wil ik hartelijk bedanken voor hun bijdrage.

Den Haag, juni 2009

Inhoudsopgave

1. Inleiding & Probleemstelling	pag. 6
2. Kredietcrisis	pag. 7
2.1 Het Begin, de Financiële Markten	pag. 7
2.2 Nederland	pag. 8
2.3 Gevolgen voor de Economie	pag. 9
2.4 Gevolgen voor de MKB-onderneming	pag. 9
3. Wet- en Regelgeving	pag. 12
3.1 Het Burgerlijk Wetboek	pag. 12
3.1.1 De kern van de jaarrekening	pag. 12
3.1.2 Continuïteit	pag. 13
3.1.3 Waardering	pag. 13
3.1.4 Bijzondere waardevermindering	pag. 14
3.1.5 Voorzieningen	pag. 14
3.1.6 De taak van de accountant	pag. 15
3.2 De Raad voor de Jaarverslaggeving	pag. 15
3.2.1 Continuïteit	pag. 16
3.2.2 Bijzondere waardevermindering	pag. 16
3.2.3 Voorzieningen	pag. 17
3.3 De Verordening Gedragscode	pag. 18
3.4 De NV Cos	pag. 19
3.3.1 Verantwoordelijkheid ondernemer	pag. 19
3.3.2 Taak van de accountant	pag. 20
4. Knelpunten in de Praktijk	pag. 23
4.1 De Jaarrekening; waardering van posten	pag. 23
4.2 De continuïteit; weging van indicatoren	pag. 23
4.2.1 De Financiële gegevens	pag. 23
4.2.2 Het risicoprofiel van de onderneming	pag. 25
4.2.3 De managementplanning	pag. 26
4.3 Toepassing Gedragscode	pag. 26
4.4 Voorbeelden van Toepassing	pag. 28
4.4.1 Voorbeeld Steven ten Hagen	pag. 28
4.4.2 Voorbeeld Henk van de Sman	pag. 28
4.4.3 Voorbeeld Jaap Pieters	pag. 29
4.4.4 Voorbeeld 2 Jaap Pieters	pag. 29
4.4.5 Voorbeeld Spyker Cars	pag. 30
4.5 Belangrijke Aandachtspunten	pag. 31
5. Het Beslissingsproces	pag. 32
5.1 De risicoanalyse van externe factoren	pag. 32
5.2 De risicoanalyse van factoren in de jaarrekening	pag. 33
6. Conclusie	pag. 35
Literatuurlijst	pag. 36
Bijlagen	pag. 37

Samenvatting

Geen MKB onderneming zal ontkomen aan de gevolgen van de kredietcrisis. Het is echter zeer moeilijk om een goede inschatting te maken van de impact van de kredietcrisis op een onderneming. Het bestuur van een onderneming is verantwoordelijk voor het beeld dat de jaarrekening schetst en een accountant dient te beoordelen of de continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. De probleemstelling luidt: Hoe kan de accountant omgaan met zijn verantwoordelijkheden ten aanzien van de continuïteitsbeoordeling in het licht van de kredietcrisis?

De kredietcrisis heeft ondanks het vele overheidsingrijpen zijn weerslag op de economie. Voornamelijk de kredietvoorziening voor MKB ondernemers is verslechterd. Debiteuren betalen later en de omzet loopt terug. Liquiditeit wordt door de kredietcrisis schaars. Overheid probeert door een aantal maatregelen hier iets aan te doen, maar zal de problemen niet kunnen oplossen. Bij het beoordelen van de continuïteit in tijden van crisis wordt de wetgeving hierin weer actueel. Het Burgerlijk Wetboek stelt dat de jaarrekening inzicht moet geven van het vermogen en het resultaat van de onderneming en voor zover mogelijk een beeld van de liquiditeit en solvabiliteit. Daarin is de continuïteit een onderdeel. Verschillende waarderingsgrondslagen zijn hierop gebaseerd; de onderneming gaat uit van continuïteit bij het opstellen van de jaarrekening. De accountant moet volgens het Burgerlijk Wetboek toetsen of de jaarrekening het vereiste inzicht geeft.

De Raad voor de Jaarverslaggeving geeft een toelichting op het Burgerlijk Wetboek. Met name de term “gerede twijfel” over de continuïteit wordt toegelicht. Gereede twijfel moet volgens de RJ worden gelezen als “ernstige onzekerheid” over de continuïteit. Daarnaast is de situatie van gereede twijfel omschreven; De onderneming heeft een steun van derden nodig om te continueren maar heeft deze nog niet verkregen. Als deze steun niet wordt verkregen, is er discontinuïteit. Van continuïteit is sprake als de steun wel is verkregen. Bijzondere waardevermindering is tevens mogelijk als gevolg van het verslechterd economisch klimaat. De RJ geeft een aantal indicatoren om bijzondere waardevermindering van activa te constateren. Mogelijke indicatoren zijn: veroudering, fysieke schade, maar ook het minder opbrengst genereren dan verwacht. De accountants moeten bij het uitvoeren van hun werkzaamheden rekening houden met de Verordening GedragsCode (VGC) voor accountants. De VGC omschrijft de onafhankelijkheid, deskundigheid en zorgvuldigheid, welke van toepassing zijn bij het uitvoeren van de continuïteitsbeoordeling. De Nadere voorschriften voor Controle- en overige standaarden (NV Cos) moeten als handvat dienen bij de werkzaamheden van de accountant. Ook de continuïteitsbeoordeling is hierin toegelicht. Als eerste wordt gesteld dat de onderneming de belangrijkste verantwoordelijkheid heeft. Omdat de financiële overzichten berusten op de continuïteitsveronderstelling, is er de impliciete eis aan de ondernemer om een inschatting te maken van de mogelijkheid de bedrijfsvoering voort te zetten. De accountant moet beoordelen of deze inschatting terecht is. Gegeven indicatoren die hierbij kunnen helpen zijn: negatief resultaat, negatief eigen vermogen, debiteuren die niet betalen, vreemd vermogen dat afloopt, maar ook verlies van afzetmarkt, leveranciers of personeel. Vervolgens moet de accountant vaststellen of een of meerdere indicatoren invloed hebben op de continuïteit. Dit resulteert vervolgens in een verklaring. De mogelijkheden zijn een verklaring van continuïteit, een verklaring van continuïteit met gereede twijfel, een verklaring van discontinuïteit, een afkeurende verklaring en oordeelonthouding.

Het is lastig om vervolgens de wetgeving te vertalen naar de praktijk. Er moet rekening gehouden worden met ten eerste de waardering van de posten. De vraag is of gezien het huidige

ondernemingsklimaat bijzondere waardevermindering van activa nodig is. Dit is het geval als de vermindering duurzaam is. Ten tweede is de weging van de indicatoren bij de continuïteitsbeoordeling een grote vraag. Hoe komt men met behulp van de indicatoren uit de NV Cos tot een oordeel over de continuïteit? De weging is te bepalen aan de hand van de liquiditeitsprognoses; Wat is de invloed van de indicatoren op de liquiditeitsprognoses? Zo kan het volledig afschrijven van vaste activa als gevolg hebben dat investeringen nodig zijn. Vervolgens moet worden bepaald of gezien de huidige situatie deze investeringen mogelijk zijn. Andere aanwijzingen voor bedreiging van de continuïteit zijn externe risico's. Afnemers, leveranciers en ander betrokken partijen kunnen wegvallen en een gat achterlaten. Vervolgens dienen de gevonden bedreigingen uit financiële- en externe analyse te worden gepresenteerd aan de ondernemer. Deze moet hierop anticiperen, zodat de accountant de overtuiging heeft dat de onderneming het gehele jaar kan voortzetten. Bij deze beoordeling van continuïteit, zijn er een aantal zaken waar de accountant tegenaan kan lopen. Onafhankelijkheid kan in het gedrang komen door eigen belang van de accountant, maar ook de belangen van de onderneming. Ook de deskundigheid van de accountant heeft zijn grenzen. Bij het beoordelen van de managementplanning kan het voorkomen dat de accountant tekort schiet. De mogelijkheid een deskundige derde in te schakelen kan worden overwogen. In de verschillende voorbeelden komt naar voren hoe de wetgeving rond continuïteit in zijn werk gaat. In alle voorbeelden die de geïnterviewden hebben aangehaald, was een verklaring van gerede twijfel iets logisch en onoverkomelijks. De situatie dat een gezond bedrijf een verklaring van gerede twijfel meekrijgt is theoretisch wel mogelijk, maar zal zelden voorkomen. Bij het nemen van beslissingen kan de accountant het beste een onderscheid maken tussen externe risicoanalyse en risicoanalyse in de jaarrekening. In beide gevallen moet het bestuur van de onderneming aangeven hoe zal worden omgegaan met de gevonden knelpunten. Te concluderen is dat de liquiditeitsprognose een belangrijke houvast is, maar dat ook externe risico's onderzocht moeten worden om tot een goede beoordeling van de continuïteit te komen.

Verklarende woordenlijst

Impairmenttest

Het beoordelen van de waarde van vaste activa. Dit wordt toegepast als te verwachten is dat de waarde afwijkt van de tot dan toe gebruikte waarderingmethode. Dit kan resulteren in een bijzondere waardevermindering.

Letter of Comfort

Een schriftelijke verklaring van een moedermaatschappij aan een kredietverstrekker, waarin zij zekerheid biedt over haar verantwoordelijkheid voor een lenende dochtermaatschappij. De moedermaatschappij staat garant voor de verplichtingen van de dochtermaatschappij aan de kredietverstrekker.

Actief

In Wetgeving en de verschillende richtlijnen wordt activa, het geheel aan bezittingen van een onderneming, actief genoemd.

1. Inleiding & Probleemstelling

Geen MKB onderneming zal ontkomen aan de gevolgen van de kredietcrisis. Het is echter zeer moeilijk om een goede inschatting te maken van de impact van de kredietcrisis op een onderneming.

De kredietcrisis heeft direct invloed op de jaarrekening van een onderneming. De jaarrekening moet een getrouw beeld geven van de werkelijke financiële situatie van een onderneming. De continuïteit van een onderneming heeft invloed op de waarderingswijze van de posten in een jaarrekening. Als er van continuïteit geen sprake is, moet men waarderen op basis van de liquidatiewaarde. Al de andere waarderingsgrondslagen zijn van toepassing als de onderneming verwacht te continueren. Het bestuur van een onderneming is verantwoordelijk voor het beeld dat de jaarrekening schetst en een accountant dient te beoordelen of de continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Dit moeten accountants toepassen in de sterk veranderde omgeving. Mij is gevraagd om een theoretisch kader hiervoor op te stellen en een aantal praktijkvoorbeelden te beschrijven. Het eindresultaat moet als handvat dienen bij de werkzaamheden van de Ernst & Young accountant met betrekking tot het continuïteitsvraagstuk.

De probleemstelling die centraal staat in het onderzoek luidt:

Hoe kan de accountant omgaan met zijn verantwoordelijkheden ten aanzien van de continuïteitsbeoordeling in het licht van de kredietcrisis?

In hoofdstuk twee wordt een korte inleiding over de kredietcrisis gegeven. Begrip van de huidige economische situatie is essentieel. Hierna volgt in hoofdstuk drie een omschrijving van de verordeningen en regels die relevant zijn voor de continuïteitsbeoordeling.

Hoofdstuk vier heeft een praktisch karakter. De knelpunten waar de accountants tegenaan lopen bij het toepassen van de wetgeving worden beschreven. Vervolgens wordt aan de hand van voorbeelden de werkwijze van de geïnterviewde accountants omschreven. In de laatste paragraaf zijn kort een aantal aandachtspunten genoemd die van belang zijn bij de continuïteitsbeoordeling.

Tot slot geeft hoofdstuk 5 in twee delen een te volgen structuur bij het uitvoeren van de beoordeling van de continuïteit.

2. De Kredieterisis

De huidige situatie op de financiële markten heeft zijn weerslag op de economie. Dit heeft ook gevolgen voor de werkzaamheden van de accountant. Maar wat is precies de kredieterisis, en hoe is deze crisis ontstaan? Dit zal in dit hoofdstuk aan de orde komen. Tevens zullen de gevolgen voor de Nederlandse economie worden belicht. De laatste paragraaf behandelt kort de algemene gevolgen voor de MKB onderneming.

2.1 Het Begin, de Financiële Markten

De kredieterisis is ontstaan op de financiële markten in de Verenigde Staten.

De financiële markten hebben zich in toenemende mate internationaal gemanifesteerd. Het gaat om bedrijven die actief zijn in het aanbieden van effecten en financiële instrumenten. Deze mondialisering van de markten zorgde voor onduidelijkheid over risico's. Zo heeft ieder land zijn eigen wetgeving met betrekking tot financiële producten.

Een aantal financiële instellingen hadden te kampen met een groot probleem. De Federal Reserve Bank, de centrale bank van Amerika, heeft sinds 2001 (de internetcrisis) de rente kunstmatig verlaagd om een recessie af te wenden. Door de lage rentes was het voor veel bedrijven en personen mogelijk om een lening af te sluiten. Zelfs als er twijfel was over de kredietwaardigheid, verstrekten veel banken alsnog een lening. Men verwachtte dat de huisprijs zou stijgen en zijn bij het verstrekken van leningen hier ook vanuit gegaan. Het gevolg was dat veel banken hypotheek hadden waar het risico groot was dat de klant niet kon terugbetalen. Zeker toen de rente ging stijgen, konden veel klanten niet voldoen aan hun verplichtingen. Hierdoor werden meer huizen verkocht, waardoor de waarde van de huizen daalden.

Om deze risico's in kaart te brengen, heeft de Amerikaanse overheid een aantal Ratingagents in het leven geroepen. Organisaties als Moody's, Standard & Poor's en Fitch moeten de verschillende financiële instellingen en producten controleren op risico's. Er wordt een rating gegeven aan de betreffende organisatie of het product. Dit kan variëren van Triple-A tot D. Dit wordt onder andere bepaald aan de hand van de verhoudingen tussen eigen vermogen en vreemd vermogen op de balans. De ratingagents zijn niet in staat gebleken de risico's die betrekking hadden op de banken in kaart te brengen. Omdat de banken baat hadden bij een laag risicoprofiel, hebben zij hun best gedaan het toezicht zo veel mogelijk te omzeilen.

Een succesvolle manier was securisatie door middel van Special Purpose Vehicles (SPV's). Activa met een regelmatige kasstroom (zoals uitstaande leningen) worden buiten de onderneming geplaatst, in een nieuw daarvoor opgerichte onderneming. Deze keert vervolgens de opbrengsten uit naar de moedermaatschappij.

Door middel van deze techniek konden voornamelijk de banken hun hoge rating behouden, met als voordeel dat de rente die ze zelf moesten betalen op de kapitaalmarkt laag bleef. Hierdoor kon ook meer geleend worden.

Het probleem van de slechte hypotheek, ook wel subprime hypotheek genoemd, was hiermee niet opgelost, alleen verdoezeld.

Om het risico buiten de onderneming te plaatsen, is weer een andere oplossing gevonden. Door obligaties in de SPV's door te verkopen aan beleggers werden de risico's in feite doorverkocht. Dit werd vaak verkocht in vorm van Collateralized Debt Obligation's (CDO's), ofwel een schuldbekentenis met onderpand. De personen of instellingen kochten een pakket met prime- en subprime hypotheeklen en kregen een regelmatige rente uitkering. Door de grote variëteit van verschillende pakketten werd het ondoorzichtig. Door het goede rendement en een schijnzekerheid van de Ratingagents hadden deze CDO's veel afzet.

Belangrijke aanbieders van CDO's zijn de hypotheekbanken Fannie Mae en Freddie Mac, die de hypotheeklen van banken opkochten en aanboden op de kapitaalmarkt. Doordat de obligaties ook door de Amerikaanse overheid worden gedekt, hebben deze een triple-A rating. Deze banken worden ook wel Government Sponsored Enterprise (GSE's) genoemd. Zodoende kwam er tevens meer ruimte voor banken om hypotheeklen te verstrekken. Er was nu sprake van een tweede hypotheekmarkt. Dit versnelde ook de verspreiding van de subprime hypotheeklen. Op het hoogtepunt hadden beiden hypotheekbanken een schuld uitstaan van 3100 miljard dollar. Het eigen vermogen van beide banken was 4% van het totale vermogen. Zelfs de Nederlandse Bank had voor 750 miljoen dollar aan obligaties en pensioenfondsen ABP zelfs voor 8,6 miljard dollar.

2.2 Nederland

Na het ontstaan van de bankencrisis in Amerika, verspreiden de problemen zich over de hele wereld. De kapitaalmarkt viel stil. Dit is voor banken funest, omdat het een belangrijk onderdeel uitmaakt van de dagelijkse bedrijfsvoering. Banklen met een slechte liquiditeitspositie waren het eerst aan de beurt.

Veel Nederlandse banklen hadden tevens belangen in de Amerikaanse subprime hypotheeklen. Dit resulteerde in afschrijving van in totaal meer dan 15 miljard euro door Nederlandse banklen. Er ontstond een vicieuze cirkel doordat tevens het vertrouwen in de banklen drastisch daalde. Klanten trekken hun spaargeld terug, waardoor binnen een aantal dagen een redelijk gezonde onderneming veranderd in een onderneming waar twijfel is over de continuïteit.

Fortis was de eerste Nederlandse bank waar de problemen te groot werden. Er waren al problemen bij de bank, maar de kredietcrisis zorgde voor onhoudbaarheid van de situatie. Op 3 oktober 2008 meldde de Nederlandse overheid via een persbericht over een overname door het ministerie van Financiën van zowel Fortis als Abn-Amro, voor een totaal bedrag van 16,8 miljard euro. Fortis stond op instorten. De belangrijkste reden was volgens Minister van Financiën Wouter Bos het veiligstellen van de spaargelden van de klanten bij Fortis en Abn-Amro.

Vanwege het stilvallen van de interbancaire kredietverstrekking, kwamen ook de "gezonde" financiële instellingen in de problemen. Voor het versterken van het kapitaal van banklen en verzekeraars heeft de overheid op 9 oktober per direct € 20 miljard ter beschikking gesteld. Op 20 oktober was ING de eerste bank die gebruik maakte van de voorziening. Later volgen ook SNS Reaal en Aegon. De hulp van de overheid had als doel de interbancaire transacties te stimuleren en zo de kredietverlening weer op gang te krijgen.

Door de problemen in de financiële sector, wordt het voor andere organisaties ook moeilijk om geld aan te trekken. Ondanks de garantieregeling van de overheid, bleven veel banken terughouden met het verstrekken van financieringen.

2.3 Gevolgen voor de Economie

Na de eerste serie van gebeurtenissen en de grootste dalingen op de beurs, kwamen verschillende onderzoeksbureaus met hun prognoses voor de Nederlandse economie. Waar eerst de financiële markten waren beschadigd, werd langzamerhand zichtbaar wat de gevolgen zullen zijn voor de reële economie.

Activiteiten waar kredietvoorzieningen voor nodig zijn, kunnen door de kredietcrisis in de problemen komen. Het Centraal Planbureau (CPB) heeft een inschatting gemaakt van de verwachtingen voor het komende jaar. Vooral het midden- en kleinbedrijf lijkt de dupe te worden van het gebrek aan financieringen.

De verwachting is dat de wereldhandel in 2009 zal afnemen met 9,75%, waar er in 2008 nog een toename was van 0,9%. Het CPB heeft geraamd dat het bruto binnenlands product zal dalen met 3,5%. De cijfers van het eerste kwartaal laten echter een somberder beeld zien. In het eerste kwartaal van 2009 kromp de economie met 4,5%.

Een opvallend cijfer is de afname van de bruto investeringen door bedrijven in Nederland. Naar verwachting neemt deze af met 11,25 % in 2009. Verder verwacht men een werkloosheidsgroei van 5,5 % in het komende jaar.

De nodige hulp van de overheid heeft geresulteerd in een situatie waarin de overheid de belangrijkste kredietverstrekker van financiële instellingen is geworden. De kredietverstrekkers zelf zijn nu in grote mate afhankelijk van de overheid.

2.4 Gevolgen voor de MKB-onderneming

Waar de reële economie terugloopt, zal de individuele ondernemer ook problemen ondervinden.

- De onzekerheid over de toekomst is groter door een onrustige markt.
- Aantrekken van financieringen zal lastiger worden. De bank zal om meer zekerheid vragen;
- De omzet loopt terug door het verminderde consumentenvertrouwen en de afname van de export;
- De debiteuren betalen later. Volgens een onderzoek van onderzoeksbureau Blauw Research worden rekeningen gemiddeld 12 dagen later betaald;
- Leveranciers komen in de problemen doordat ook zij hun omzet zien teruglopen. Hierdoor zullen de inkopen bij ondernemingen in bepaalde branches lastiger worden;
- De overheid verandert haar beleid voor ondernemers. Er worden verschillende regelingen in het leven geroepen om te zorgen dat ondernemers de crisis het hoofd kunnen bieden. De overheid probeert door middel van een aantal maatregelen de druk van de kredietcrisis op de onderneming te verzachten. De belangrijkste maatregelen zijn:

Werktijdverkorting

Om te zorgen dat minder mensen in de crisisperiode worden ontslagen, mogen werkgevers gebruik maken van werktijdverkorting. Bij het ministerie van Sociale Zaken kan men een aanvraag doen voor werktijdverkorting. De belangrijkste voorwaarde is dat de ondernemer verwacht voor minimaal 2 maar maximaal 24 weken minstens 20 procent minder werk te hebben als gevolg van een bijzonder situatie. Naar aanleiding van de kredietcrisis heeft de overheid een aanvulling gegeven op deze regeling. Als de periode van werktijdverkorting is afgelopen, kan de onderneming verlenging aanvragen. Dit kan oplopen tot maximaal 24 weken. Aannemelijk moet zijn dat de situatie deze gehele tijd blijft bestaan.

Als aan de vereisten wordt voldaan, ontvangt de onderneming de WW-uitkering van het UWV voor het betreffende personeelslid. De werkgever betaalt de werknemer vervolgens het normale salaris.

Borgstelling MKB krediet

Om de bedrijfsplannen te realiseren kan het zijn dat de onderneming een financiering nodig heeft. De bank zal bij een financieringsaanvraag een aantal zekerheden vragen. Zekerheden kunnen de waarde van een pand, het debiteurensaldo of de voorraad zijn. Dit is een garantie voor de bank die bij faillissement van de onderneming de zekerheden kan opeisen. Als dit niet voldoende is voor de bank, zal de financiering niet doorgaan. De overheid wilt hierbij helpen. Voor de meeste MKB ondernemingen (met minder dan 250 FTE's) is de garantieregeling van de overheid mogelijk. Het gedeelte waarvoor de overheid garant wilt staat varieert. Voor starters is dit 80% van de financiering, voor een gevestigde onderneming maximaal 45%.

Depositogarantie

Het garant staan van de overheid voor liquide middelen van ondernemers is na uitbraak van de kredietcrisis uitgebreid. Alleen particulieren en kleine ondernemers kunnen van deze regeling gebruik maken. Een kleine onderneming is gekwalificeerd als een organisatie met een omzet van minder dan 8,8 miljoen, activa van minder dan 4,4 miljoen en minder dan 50 werknemers. Voldoet de ondernemer aan de voorwaarden, dan garandeert de overheid tot 100.000 euro per rekeninghouder.

Willekeurige afschrijving

Een groot aantal bedrijfsmiddelen mag versneld worden afgeschreven, tot 50% van de aanschafwaarde per jaar. Het voordeel is dat de fiscale winst lager uitvalt, dus hoeft de ondernemer op korte termijn minder belasting te betalen. De regeling is voor iedereen die winst uit onderneming geniet. Dit is een afwijking van de normaal gebruikte methode, namelijk afschrijving aan de hand van de levensduur en restwaarde van het bedrijfsmiddel.

Versoepeling verliesverrekening

Bedrijven kunnen hun verlies verrekenen met de winstbelasting die ze in het verleden hebben betaald. Voor vennootschapsbelasting kan dit tot 1 jaar terugberekend worden. In de praktijk resulteert dit in teruggaaf van de betaalde belasting. De verandering met betrekking tot de kredietcrisis is dat de onderneming versneld de teruggaaf kan ontvangen. De belastingdienst neemt genoeg met een redelijke schatting van het verlies over 2008 op basis van bijvoorbeeld een voorlopige jaarrekening. Dit resulteert in meer liquiditeit op het moment dat de onderneming het moeilijk heeft.

Wijziging tijdvak aangifte BTW

Normaal dient de onderneming iedere maand de te betalen BTW af te dragen. Dit is veranderd naar een periode van een kwartaal. In feite krijgt de onderneming een uitstel van 2 maanden voor het afdragen van de BTW.

3. Wet- en Regelgeving

De inleiding geeft kort weer wat de continuïteitsveronderstelling inhoudt. De accountant moet bij het beoordelen van de continuïteitsveronderstelling een aantal regels en verordeningen in acht nemen. Dit zijn:

- Het Burgerlijk Wetboek;
- De Raad voor de Jaarverslaggeving;
- De Verordening Gedragcode voor accountants;
- De Nadere voorschriften voor Controle- en overige opdrachten.

De aspecten die relevant zijn voor de continuïteitsbeoordeling worden omschreven.

3.1 Het Burgerlijk Wetboek

Het Burgerlijk Wetboek 2 titel 9 bevat voorschriften voor het opstellen van een jaarrekening. Deze zijn onderverdeeld in 15 afdelingen. De aspecten die relevant zijn voor het continuïteitsvraagstuk worden behandeld.

3.1.1 De kern van de jaarrekening

Het kapstokartikel waar de gehele wetgeving rond de jaarrekening op gebaseerd is, dient altijd als uitgangspunt te worden genomen bij het opstellen van de jaarrekening en uitvoering van de werkzaamheden door de accountant.

Het kapstokartikel voor geheel artikel 9 is als volgt:

De jaarrekening geeft volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat, alsmede voor zover de aard van een jaarrekening dat toelaat, omtrent de solvabiliteit en de liquiditeit van de rechtspersoon.¹

Volgens de wet moet de gebruiker van de jaarrekening tot een verantwoord oordeel kunnen komen over het “vermogen en resultaat” van de onderneming. Minder stellig eist de wetgever dat er een beeld kan worden gevormd over solvabiliteit en liquiditeit. De regel “voor zover de aard van de jaarrekening dit toelaat” suggereert dat er eigenlijk meer informatie nodig is dan wat de jaarrekening kan laten zien. De liquiditeit en solvabiliteit in de jaarrekening zijn altijd een momentopname.²

Het geven van inzicht zoals in het kapstokartikel omschreven is de kern van de jaarverslaggeving, stelt artikel 362 lid 4 BW. Er wordt gesteld dat de rechtspersoon zelfs meer informatie moet verstrekken dan de wet verlangt, als de plicht tot verschaffen van inzicht dit vereist. Het kan zelfs zo zijn dat er moet worden afgeweken van bijzondere voorschriften uit de wetgeving, om goed inzicht te geven. Dit dient te worden opgenomen in de toelichting van de jaarrekening.

¹ Burgerlijk Wetboek 2 titel 9 artikel 362.1

² Epe, P. & W. Koetzier, Jaarverslaggeving

3.1.2 Continuïteit

Het continuïteitsprincipe is als volgt omschreven in het Burgerlijk Wetboek:

Bij de waardering van activa en passiva wordt uitgegaan van de veronderstelling dat het geheel der werkzaamheden van de rechtspersoon waaraan die activa en passiva dienstbaar zijn, wordt voortgezet, tenzij die veronderstelling onjuist is of haar juistheid aan gerede twijfel onderhevig is; alsdan wordt dit onder mededeling van de invloed op vermogen en resultaat in de toelichting uiteengezet.³

Het continuïteitsprincipe zoals het verwoord is in artikel 384 lid 3, houdt in dat men veronderstelt dat de werkzaamheden worden voortgezet. De ondernemer gaat bij het opstellen van de jaarrekening ervan uit dat de onderneming ook komend jaar zal kunnen worden voortgezet.

Het Burgerlijk Wetboek spreekt in artikel 2:384 over de mogelijkheid van gerede twijfel over de continuïteit. Men gaat ervan uit dat het geheel der werkzaamheden kan worden voortgezet, tenzij de juistheid van deze stelling aan gerede twijfel onderhevig is. Verdere uitleg van gerede twijfel volgt in paragraaf 3.2 over de RJ.

Discontinuïteit van alle werkzaamheden van de rechtspersoon is onontkoombaar als de continuïteitsveronderstelling vervalt. In dat geval wordt de balans met toelichting opgesteld naar liquidatiewaarde, uitgaande dat het geheel der werkzaamheden van de rechtspersoon wordt gestopt. Toegelicht moet worden (BW 2:384 lid 3) wat de gevolgen van de discontinuïteit op het vermogen en het resultaat is, vergeleken met waardering op continuïteitsbasis.

3.1.3 Waardering

De Wetgeving in Nederland heeft voorschriften opgesteld voor inrichting en waardering van de balans en de winst-en-verliesrekening. Alle genoemde waarderingsmethoden zijn gebaseerd op het continuïteitsprincipe. Activering is alleen toegestaan als redelijk is te verwachten dat het actief in de toekomst gaat renderen.

Het belangrijkste artikel in het Burgerlijk Wetboek met betrekking tot waardering is artikel 384 lid 1:

“Bij de keuze van een grondslag voor de waardering van een actief en van een passief en voor de bepaling van het resultaat laat de rechtspersoon zich leiden door de voorschriften van artikel 362 leden 1-4. Als grondslag komen in aanmerking de verkrijging- of vervaardigingsprijs en, voor de materiële en financiële vaste activa en de voorraden, tevens de actuele waarde.”

Deze grondslagen zijn als volgt te definiëren:

Verkrijgingprijs

Omvat de betaalde prijs voor de post, inclusief de bijkomende kosten als notariële kosten, leveringskosten en plaatsingskosten.

³ BW 2: 384 lid 3

Vervaardigingsprijs

Omvat de aanschafkosten van grondstoffen en de overige kosten die direct aan vervaardiging kunnen worden toegerekend. Ook een redelijk deel van de indirecte kosten en zelfs rente op de schulden die ervoor zijn aangegaan. Wel dient deze activering te worden toegelicht in de jaarrekening.

Actuele waarde

De actuele waarde is de marktwaarde aan het einde van het boekjaar. Andere gebruikte waarderingen zijn vervangingwaarde, bedrijfswaarde en opbrengstwaarde. Voor waardering tegen de actuele waarde dient een liquide markt te bestaan, aan de hand waarvan de waarde wordt bepaald.

Naast de in dit artikel genoemde grondslagen is voor de waardering van deelneming een specifieke methode gebruikelijk:

Netto vermogenswaarde

Deze waarde wordt bepaald door het totaal van de activa, voorzieningen en schulden van de deelneming te waarderen en het resultaat te berekenen op dezelfde grondslagen als in eigen jaarrekening is gebruikt. Dit moet worden vermeld in de toelichting.

3.1.4 Bijzondere Waardevermindering

De wet geeft een korte toelichting in artikel 2:387 van het Burgerlijk Wetboek.

Vlottende activa moet worden gewaardeerd tegen marktwaarde, als deze op de balansdatum lager is dan de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. De waardering geschiedt tegen een andere lagere waarde, als waardering van activa te sterk samenhangt met het resultaat.

Bij de waardering van de vaste activa wordt rekening gehouden met een vermindering van hun waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is. Bij de waardering van de financiële vaste activa mag in ieder geval met op de balansdatum opgetreden waardevermindering rekening worden gehouden.

Bijzondere afwaardering mag ten laste van herwaarderingsreserve worden geboekt. Is dit niet van toepassing, dan dient de afwaardering ten laste van de winst- en verliesrekening worden gebracht.

3.1.5 Voorzieningen

De wet in Nederland geeft een korte omschrijving van de post voorzieningen in artikel 2: 374 van het Burgerlijk Wetboek. Een voorziening mag worden opgenomen als men aankomende verplichtingen of verliezen redelijkerwijs kan verwachten, waarbij de datum of omvang onzeker is. Waar voor 1 januari 2005 het nog mogelijk was om een voorziening te vormen voor het risico, is dat nu niet meer het geval.

In paragraaf 3.2 over de Raad voor de Jaarverslaggeving wordt hier verder op ingegaan.

3.1.6 De taak van de accountant

Behalve de regels voor de jaarrekening omvat het Burgerlijk Wetboek een omschrijving van de verantwoordelijkheid van de accountant.

Artikel 2:393 uit het BW omschrijft de taak van de accountant als volgt:

“De accountant onderzoekt of de jaarrekening het in artikel 362 lid 1 vereiste inzicht geeft. Hij gaat voorts na, of de jaarrekening aan de bij en krachtens de wet gestelde voorschriften voldoet, of de jaarrekening, voor zover hij dat kan beoordelen, overeenkomstig deze titel is opgesteld en met de jaarrekening verenigbaar is, en of de in artikel 392 lid 1, onderdelen b tot en met g vereiste gegevens zijn toegevoegd.”

Dit betekent met betrekking tot de jaarrekening, dat een accountant moet toetsen of de veronderstelling van continuïteit zoals de ondernemer heeft toegepast, kloppend is. Het voorbehoud in het artikel “voor zover hij (de accountant) dat kan beoordelen”, geeft aan dat er rekening moet worden gehouden met de beperkingen van de accountant.

Het Burgerlijk Wetboek geeft tevens de mogelijkheden aan in welke soorten verklaringen de accountantscontrole kan resulteren, namelijk:

- Een goedkeurende verklaring;
- Een verklaring met beperking;
- Een afkeurende verklaring;
- Een verklaring van oordeelsonthouding.

Een onderdeel van de accountantscontrole is de continuïteitsbeoordeling. Het oordeel van de accountant over de continuïteit kan resulteren in alle genoemde verklaringen.

3.2 Raad voor de Jaarverslaggeving

De Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) is een initiatief van de NIVRA en werkgeversorganisaties met als doel de kwaliteit van de externe verslaggeving van rechtspersonen en andere organisaties binnen Nederland te bevorderen.

Dit proberen zij te bereiken door

- Het publiceren van stellige *uitingen* met betrekking tot de jaarverslaggeving;
- Het adviseren van overheid en andere regelgevende instanties met betrekking tot voorschriften betreffende externe verslaggeving.

De RJ heeft gesteld dat een onderneming de kwalitatieve eisen uit “het stramien” in acht moet nemen. Het stramien is in feite een letterlijke vertaling van het IASB framework. Het stramien geeft aan wat de doelstelling is van de jaarrekening:

De doelstelling van de jaarrekening is het verschaffen van informatie over de financiële positie, de prestaties, en wijzigingen in de financiële positie van de onderneming. Wat bruikbaar moet zijn voor een brede groep gebruikers bij het nemen van economische beslissingen.

3.2.1 Continuïteit

Het stramien van de RJ stelt in alinea 23 dat de jaarrekening gewoonlijk wordt opgesteld in de veronderstelling dat de continuïteit gewaarborgd is. Er wordt aangenomen dat de onderneming niet het voornemen heeft om komend jaar te stoppen, of genoodzaakt is de onderneming te liquideren. Als een van beide gevallen van toepassing is, moet de jaarrekening op basis van een andere waarderingsgrondslag worden opgesteld. Normaal gesproken is dit de liquidatiewaardering. De gehanteerde basis moet in dat geval in de toelichting uiteen worden gezet.

De in het Burgerlijk Wetboek genoemde term “gerede twijfel” over de continuïteit wordt in de RJ verder uitgelegd. Zo moet de term gerede twijfel meer gezien worden als ernstige onzekerheid dat het geheel van de werkzaamheden wordt voortgezet, zo wordt gesteld in RJ 120.303.

Daarnaast wordt in RJ 307 gerede twijfel over de continuïteit omschreven als een situatie waarin de rechtspersoon niet meer op eigen kracht aan haar verplichtingen kan voldoen. Dit houdt in dat zonder extra medewerking van derden discontinuïteit onvermijdelijk is, terwijl de nodige verdergaande medewerking nog niet vaststaat. De jaarrekening kan vooralsnog worden opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling omdat discontinuïteit nog niet zeker is, de mogelijkheid tot continuering is nog steeds aanwezig.

De situatie waarin continueren van de bedrijfsvoering onmogelijk is resulteert in liquidatie van het geheel der werkzaamheden. Discontinuïteit is onontkoombaar in de volgende situaties zoals in RJ 120.304 omschreven:

- De leiding van de rechtspersoon hierover heeft besloten;
- Omstandigheden op grond waarvan duurzame voortzetting van het geheel der werkzaamheden onmogelijk is;
- De doelstelling van de rechtspersoon is voltooid en op basis daarvan de rechtspersoon niet meer wordt gecontinueerd.

Discontinuïteit is onvermijdelijk te achten als verdergaande medewerking van derden noodzakelijk is, maar niet wordt verkregen. In de toelichting dient een adequate uiteenzetting van de omstandigheden te worden gegeven.

3.2.2 Bijzondere waardevermindering

De RJ heeft een toelichting gegeven op toepassing van artikel 2: 387 van het BW, waar wordt gesproken over bijzondere waardevermindering. Er is sprake van een bijzondere waardevermindering indien de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde, ongeacht de gekozen waarderingsgrondslag. De realiseerbare waarde is de hoogste van de bedrijfswaarde en de opbrengstwaarde, tenzij sprake is van actief dat tegen de actuele waarde wordt gewaardeerd.

Een rechtspersoon beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn of een actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig is.

Voor het onderkennen van bijzondere waardeverminderingen heeft de RJ een aantal indicatoren opgesteld die de ondernemer kan gebruiken.

Extern:

- Gedurende de verslagperiode zijn er duidelijke aanwijzingen dat de reële waarde van een actief beduidend meer is gedaald dan verwacht zou mogen worden op basis van het verstrijken van de tijd of normaal gebruik;
- Belangrijke veranderingen met een nadelig effect op de rechtspersoon hebben zich in de verslagperiode voorgedaan of zullen zich in de nabije toekomst voordoen op het terrein van techniek, markt, economie of wettelijke verplichtingen om in de omgeving waarin de rechtspersoon actief is dan wel in de markt waaraan een actief dienstbaar is;
- Markttrentes zijn de afgelopen periode gestegen en beïnvloeden naar verwachting in belangrijke mate de realiseerbare waarde.

Intern

- Er zijn duidelijke aanwijzingen van economische veroudering van of fysieke schade aan een actief;
- Veranderingen met een negatief effect zoals plannen tot beëindiging of herstructurering van activiteiten waartoe het actief behoort;
- Duidelijke aanwijzingen dat economisch voordeel uit een actief minder is dan verwacht.

Het vaststellen of controleren van een reële waarde of een bijzondere waardevermindering kan plaatsvinden aan de hand van de vergelijking met marktgegevens of door middel van contante waardeberekeningen. In beide gevallen moet sprake zijn van vakkundige oordeelsvorming. Ook moet de accountant controleren of er afwijkingen van materieel belang zijn. Mogelijke afwijkingen zijn:

- Onjuiste grondslagen;
- Niet vermelden van de gebruikte grondslagen;
- Het niet vermelden van andere belangrijke zaken die zijn geconstateerd.

3.2.3 Voorzieningen

In de RJ wordt de voorziening zoals omschreven in artikel 2:374 BW verder uitgelegd. Een voorwaarde die wordt genoemd is dat het waarschijnlijk moet zijn dat voor afwikkeling van de verplichtingen, waarvoor de voorziening wordt gevormd, een uitstroom van liquide middelen is te verwachten.

Ook wordt er het onderscheid gemaakt tussen een in rechte afdwingbare verplichting en een feitelijke verplichting.

Een rechte afdwingbare verplichting komt voort uit een overeenkomst of de Nederlandse wet. Van een feitelijke verplichting is sprake als er voor de rechtspersoon geen ander alternatief is dan de verplichtingen af te wikkelen omdat bij de betrokkenen de verwachting is gewekt dat de rechtspersoon zijn verplichtingen zal nakomen.

De RJ geeft een aantal mogelijke te treffen voorzieningen. Zo zijn er voorzieningen voor garantieverplichtingen, arbeidsongeschiktheidskosten en reorganisatiekosten.

3.3 Verordening Gedragscode

De eigenaar van de onderneming is verantwoordelijk voor de jaarrekening en de betrouwbaarheid van het beeld dat de jaarrekening schetst. De eisen voor een jaarrekening is beschreven in de paragrafen 3.1 en 3.2 over het Burgerlijk Wetboek en RJ. Er zijn echter ook verantwoordelijkheden voor een accountant.

Om tot een betrouwbare beoordeling te kunnen komen, zijn er een aantal aspecten waar de accountant op moet letten. Deze zijn omschreven in de Verordening GedragsCode (VGC).

Het NIVRA en NOVAA hebben december 2006 de Verordening Gedragscode vastgesteld, om onzekerheid over het handelen van de accountant weg te nemen. Voor het maatschappelijke verkeer, de toezichthouders en accountants zelf.

De VGC omvat beginselen en beschrijft onafhankelijkheid en de bedreigingen. Aspecten welke van doen hebben met de continuïteitsveronderstelling:

Objectiviteit

De accountant laat niet toe dat zijn professionele of zakelijke oordeel wordt aangetast door een vooroordeel, belangentegenstelling of ongepast beïnvloed door derden.

Deskundigheid

De accountant dient zijn deskundigheid en vaardigheden op het niveau te houden dat vereist is om aan de cliënt adequaat diensten te kunnen verlenen. Er is een axiomatisch voorbehoud, wat inhoudt dat de accountant niet op alle gebieden deskundig kan zijn.

Zorgvuldigheid

De accountant handelt in overeenstemming met de vaktechnische en overige beroepsvoorschriften.

Om objectief de werkzaamheden te kunnen verrichten, dient een accountant onafhankelijk te zijn. De VGC benoemt een aantal algemene bedreigingen voor de onafhankelijkheid. Als er zaken zijn die een bedreiging vormen voor naleving van de genoemde beginselen, dient de accountant deze weg te nemen, of tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen. Bedreigingen voor de onafhankelijkheid zijn:

- Eigen belang ;
- Zelftoetsing;
- Belangenbehartiging;
- Vertrouwdheid;
- Intimidatie.

In de VGC zijn tevens een aantal voorbeelden te vinden over toepassing van de grondbeginselen op de functie van een openbare accountant.

Een accountant dient bij het uitvoeren van een assurance opdracht onafhankelijk te zijn. Onafhankelijkheid wordt onderscheiden in twee dimensies. Onafhankelijkheid in schijn is wat een goed geïnformeerde derde vindt. Onafhankelijkheid in wezen is de werkelijke onafhankelijkheid.

Een accountant dient er op te letten dat relaties en omstandigheden waarin de accountant zich bevindt, zijn onafhankelijkheid niet aantast.

Bij het aanvaarden van de opdracht dient de accountant de beginselen in acht te nemen. Afhankelijk van de aard van de opdracht moet de accountant contact opnemen met de vorige accountant van de cliënt. De enige vraag die dan wordt gesteld is of het teruggeven van de opdracht door de accountant een gevolg is van een strafbaar feit.

Overwegingen om een klant te accepteren moet worden vastgelegd. De bepalende aspecten bij acceptatie zijn de integriteit van de klant en de vraag of de opdracht naar behoren kan worden uitgevoerd.

Honoraria zijn de verdiensten van de accountant voor het uitvoeren van de opdracht. De accountant dient de klant te informeren over de wijze van berekening van deze beloning. Het honorarium moet voldoende ruimte bieden om de opdracht verantwoord uit te voeren. Een assurance opdracht mag niet resultaatafhankelijk beloond worden. Andersoortige opdrachten mogen enkel onder beperkende voorwaarden resultaatafhankelijk beloond worden.

3.4 Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden

Waar de VGC meer een algemene gedragscode is voor accountants, geven de Nadere Voorschriften Controle en Overige Standaarden (NV Cos) werkmethode voor de accountant.

In 1996 is door het Nivra de eerste versie uitgegeven van de Richtlijnen voor de Accountantscontrole (RAC). Als gevolg van een wetswijziging werd de RAC omgezet in de NV Cos. Het kreeg zo een meer verplichtend karakter. Deze nieuwe verordeningen zijn gebaseerd op de International Standards on Auditing (ISA).

De NV Cos bevat voorschriften voor assurance opdrachten en assurance verwante opdrachten. Deze voorschriften zijn uitgebreid.

Er wordt in de introductie van de NV Cos een voorbehoud geformuleerd:

“Het is niet mogelijk om Standaarden te ontwikkelen die op alle situaties en omstandigheden die de accountant kan aantreffen van toepassing zijn. Indien sprake is van situaties en omstandigheden waarin de Standaarden niet voorzien dient de aard en de omvang van de werkzaamheden te worden bepaald op basis van vakkundige oordeelsvorming en met inachtneming van het stramien.”⁴

Een ander voorbehoud is met betrekking tot de continuïteitsbeoordeling door de accountant:

“Hoewel het oordeel van de accountant de geloofwaardigheid van de jaarrekening vergroot, kan de gebruiker er niet van uitgaan dat het oordeel zekerheid verschaft over de levensvatbaarheid van de huishouding in de toekomst.”⁵

⁴ Nv Cos introductie .11

⁵ NV Cos 200.3

De meeste uitgebreide toelichting op de continuïteitsveronderstelling en de verantwoordelijkheden van de accountant worden gegeven in standaard 570 van de NV Cos. Dit is dan ook de belangrijkste houvast in de huidige marktomstandigheden.

Deze standaard geeft aanwijzingen voor de beoordeling van de continuïteitsveronderstelling met het volgende uitgangspunt:

“De accountant dient [...] de aanvaardbaarheid te beoordelen van de door het bestuur van de entiteit veronderstelde continuïteit van de bedrijfsactiviteiten.”⁶

3.4.1 De verantwoordelijkheid van de onderneming

Hierna wordt in het vervolg van de standaard de verantwoordelijkheid van het bestuur van de onderneming benoemd. Gesteld wordt dat de continuïteitsveronderstelling een grondbeginsel is van de jaarrekening. Sommige stelsels van grondslagen bevatten de specifieke eis om een beoordeling van de continuïteit uit te voeren, zoals de International Accounting Standards (IAS). De Raad voor de Jaarverslaggeving stelt deze specifieke vereiste niet. Echter, omdat de financiële overzichten hierop berusten, heeft het bestuur van de onderneming de specifieke verantwoordelijkheid een inschatting te maken van de mogelijkheid tot duurzame voortzetting van de bedrijfsactiviteiten.

De continuïteitsveronderstelling van een entiteit zijn de toekomstverwachtingen op een bepaald tijdstip, waarbij gebeurtenissen en omstandigheden onzeker zijn. Daarbij zijn een aantal factoren van invloed.

- Hoe verder de beoordeling in de toekomst ligt, hoe groter de onzekerheid.
- Iedere beoordeling van de toekomst is gebaseerd op de informatie die ten tijde van de beoordeling beschikbaar was.
- Omvang, complexiteit en gevoeligheid voor externe factoren beïnvloeden de beoordeling van de toekomstverwachtingen.

In het vervolg van de verordening worden een aantal aspecten die twijfel over continuïteit kunnen veroorzaken omschreven.

3.4.2 De werkzaamheden van de accountant

De onderneming heeft bij het opstellen van de jaarrekening de continuïteitsveronderstelling als uitgangspunt gehanteerd. Het is aan de accountant om de aanvaardbaarheid van de continuïteitsveronderstelling te beoordelen en er op toe te zien dat onzekerheden van materieel belang worden opgenomen in de jaarrekening. De beoordeling is geen waarborg voor continuïteit. De accountant kan niet in de toekomst kijken en gebeurtenissen of omstandigheden voorspellen die als gevolg hebben dat de onderneming de bedrijfsactiviteiten niet meer kan voortzetten.

3.4.2.1 Risicoanalyse

Bij het verkrijgen van kennis over de entiteit dient de accountant vast te stellen of er gebeurtenissen of omstandigheden bestaan en de risico's die daar uit kunnen ontstaan voor

⁶ NV Cos 570.2

gerede twijfel zorgen over de mogelijkheid tot duurzame voortzetting in het daarop volgend boekjaar. Daarbij is het bestuur van de onderneming een belangrijke bron, maar niet de enige.

Indicatoren voor twijfel over de continuïteit kunnen zijn:

Financieel

- Ongunstige solvabiliteit of ontoereikend werkkapitaal;
- Vreemd vermogen waarvan de einddatum nadert, zonder vooruitzichten van mogelijke vervanging;
- Aanwijzingen dat debiteuren niet kunnen voldoen, of crediteuren ‘steun’ intrekken;
- Negatieve kasstromen blijkend uit liquiditeitsprognoses;
- Kengetallen tonen ongunstig beeld;
- Negatief bedrijfsresultaat, waardedaling activa;
- Uitstel of passeren dividend;
- Betalingsproblemen;
- Onmogelijkheid om financiële middelen voor noodzakelijke investeringen aan te trekken.

Bedrijfsvoering

- Wegvallen van belangrijke functionarissen;
- Verlies afzetmarkt, licentie, leveranciers;
- Verlies personeel of tekort aan grondstoffen.

Overig

- Niet voldoen aan wetgeving;
- Nieuwe wettelijke regelingen met negatief gevolg.

3.4.2.2 Evaluatie van risico's

Vaak is het zo dat genoemde indicatoren door andere factoren worden beperkt. Plannen van het bestuur van de onderneming kunnen gevonden problemen ondervangen. Aankomende betalingsproblemen kunnen worden ondervangen door verkoop van activa of reorganisatie.

Wanneer deze gebeurtenissen of omstandigheden zijn geïdentificeerd, dient de accountant

- Informatie te verzamelen om te kunnen bevestigen of ontkennen dat er materiële onzekerheid bestaat;
- De plannen van het bestuur van de entiteit voor toekomstige activiteiten gebaseerd op de continuïteitsinschatting beoordelen.

Om te bepalen of de gebeurtenissen of omstandigheden van materieel belang zijn, kan de accountant een aantal werkzaamheden uitvoeren:

- Analyseren en bespreken van de liquiditeits-, de winst- en relevante andere prognoses met het bestuur van de entiteit;
- Beoordelen van de voorwaarden van obligatieleningen en leningovereenkomsten en het vaststellen of die alle zijn nagekomen;
- Kennisnemen van de notulen van de aandeelhoudersvergaderingen en de vergaderingen van de organen belast met governance, bestuur of andere belangrijke organen om vast te stellen of deze aanwijzingen bevatten voor financiële problemen;

- Het verkrijgen van bevestigingen over het bestaan, de wettigheid en de afdwingbaarheid van overeenkomsten aangaande de (voortzetting van) financiële ondersteuning door verbonden partijen of derden en het beoordelen van de financiële draagkracht van dergelijke partijen om aanvullende financiering te kunnen verstrekken;
- Het beoordelen van de plannen van de entiteit ter uitvoering van de orderportefeuille.

3.4.2.3 Controlebevindingen

Na het voltooien van onderzoek naar de aanvaardbaarheid van de continuïteitsveronderstelling zijn er een aantal uitkomsten mogelijk.

Goedkeurende verklaring

Bij enkel een goedkeurende verklaring is er geen sprake van ernstige onzekerheid. Voor zover er onzekerheid is, dient dit in de jaarrekening te worden vermeld. Eventuele onzekerheid dient dus wel in de jaarrekening te worden toegelicht, maar hoeft niet te worden opgenomen in de verklaring van de accountant. De term eventuele onzekerheid is gevolg van een groot risico voor de continuïteit.

Goedkeurende verklaring met gerede twijfel

Het is mogelijk dat de continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar wordt geacht, maar dat er wel ernstige onzekerheid is over de voortzetting van de bedrijfsactiviteiten. In dat geval dient de accountant te onderzoeken of een toereikende uiteenzetting is gegeven van belangrijke gebeurtenissen of omstandigheden die voor gerede twijfel zorgen, en de plannen om de risico's te ondervangen aanwezig zijn.

Duidelijk vermeld moet worden dat er onzekerheid van materieel belang bestaat en dat het daardoor mogelijk is dat de entiteit niet in staat is de bedrijfsactiviteiten op normale wijze door te zetten. Hierna kan de accountant een goedkeurende verklaring geven, met een toelichtende paragraaf over de gerede twijfel van duurzame voortzetting. Deze paragraaf doet niets af aan de goedkeurende verklaring.

Afkeurende strekking

Indien er geen toereikende uiteenzetting is gegeven in de jaarrekening zoals vereist, moet de accountant een afkeurende verklaring afgeven. De verklaring dient uitdrukkelijk melding te maken van de twijfel over continuïteit. De accountant is van mening dat de jaarrekening geen getrouw beeld geeft. De leiding van de entiteit is het hier niet mee eens, en blijft bij gekozen grondslagen.

Oordeelonthouding

Indien de accountant onvoldoende controle informatie tot zijn beschikking heeft om de continuïteit te toetsen, is oordeelonthouding onoverkomelijk.

4. Knelpunten in de Praktijk

Hoofdstuk 3 is een verzameling van de wetten, regels en voorschriften over hoe de accountant moet omgaan met de continuïteitsbeoordeling van de onderneming. Door de kredietcrisis zijn de bestaande wet- en regelgeving in een ander licht komen te staan. Wat zijn de problemen en onzekerheden waar de accountant mee te maken krijgt?

Deze knelpunten als gevolg van de kredietcrisis en wetgeving zijn onder te verdelen in drie categorieën. Namelijk de knelpunten in het opstellen van de jaarrekening, knelpunten bij het beoordelen van de continuïteit door een accountant en problemen bij het toepassen van de VGC-gedragcodes onafhankelijkheid, deskundigheid en zorgvuldigheid. Dit hoofdstuk behandelt zowel de knelpunten als mogelijkheden hiermee om te gaan.

4.1 De Jaarrekening; waardering van posten

De waardering van activa in tijden van kredietcrisis is lastig. Bij de activering moet men inschatten en onderbouwen wat de economische voordelen zijn van het actief gedurende de gebruiksduur.

De afschrijving gebeurt normaal op basis van verkrijgingsprijs minus de verwachte restwaarde, gedeeld door de levensduur, terwijl de vaste activa wel sterk onderhevig kan zijn aan invloeden van het verslechterd economisch klimaat.

Deze invloeden van verslechterd economisch klimaat kan resulteren in een bijzondere waardevermindering, of zelfs volledige afwaardering. Belangrijke voorwaarde is dat de waardevermindering naar verwachting duurzaam is. Juist in het huidige ondernemingsklimaat is dat lastig vast te stellen. Het voorbeeld van Jaap Pieters in paragraaf 4.4.4 omschrijft een dergelijke situatie en hoe men in de praktijk invulling gaf aan de wetgeving.

4.2 De continuïteitsbeoordeling; weging van indicatoren

Als gevolg van de kredietcrisis zullen meer bedrijven een continuïteitsveronderstelling doen, waar veel accountants hun vraagtekens bij (moeten) zetten. Beroepsorganisaties NovAA en Nivra waarschuwen in december 2008 door een Audit Alert dat accountants extra alert moeten zijn bij het opstellen of controleren van de jaarrekening.

De indicatoren uit de NV Cos kunnen worden aangevuld met branchegegevens en kwaliteitskenmerken van het management. Dit geheel van indicatoren moet zorgen voor een volledig beeld van de mogelijkheden van continuïteit. Het belangrijkste knelpunt voor accountants is de weging van de factoren; Hoe kan een accountant de juiste waarde geven aan indicatoren?

4.2.1 De financiële gegevens

De jaarrekening is een belangrijk onderdeel wat door de accountant wordt beoordeeld. Met name de financiële positie kan de accountant vertrouwen geven voor de toekomst. Een conservatief gefinancierd bedrijf (met relatief weinig vreemd vermogen) zal in zijn branche

waarschijnlijk als laatst in de betalingsproblemen komen. Accountant Steven ten Hagen stelt dat een gezond bedrijf meer financiële ruimte en dus meer mogelijkheden heeft om in te spelen op veranderingen in de omgeving waarin het werkzaam is.

Vaste activa

De opbrengsten die voortkomen uit de activa kunnen teruglopen. Dit kan resulteren in een bijzondere waardevermindering als gevolg van daling van de bedrijfswaarde. De gevolgen van afwaardering van vaste activa voor de continuïteit van de onderneming is vaak beperkt. De afwaardering heeft normaal geen invloed op de liquiditeit van de onderneming. Is er echter vastgesteld door een impairmenttest dat de te verwachte levensduur van een belangrijk actief dat jaar afloopt, dan komt de normale bedrijfsvoering in gevaar, dus ook de liquiditeitsontwikkeling en daarmee de continuïteit van de onderneming. Het aflopen van de afschrijvingsperiode van belangrijke activa kan tevens wijzen op aankomende investeringen. Zeker als de activa onmisbaar is voor de normale bedrijfsvoering van de onderneming.

Daarnaast kan bijzondere waardevermindering problemen opleveren voor eventuele financieringen waarvoor het actief als zekerheid diende. Mogelijk is dat de bank aan de ondernemer vraagt andere zekerheid te bieden. In het meest ernstige geval kan de bank besluiten de financiering te stoppen, omdat de onderneming niet aan de voorwaarden voldoet. Dit kan uiteraard resulteren in liquiditeitsproblemen.

Ook financiële vaste activa kan gevolgen ondervinden van de recessie, waardoor afwaardering nodig is. Het is mogelijk dat de onderneming deels leunt op de dividend- en winstuitkeringen van een deelneming. Als bij de betreffende deelneming problemen ontstaan, kan dit resulteren in het stopzetten van de uitkering van dividend of winst. Als de uitkeringen opdrogen zal dit direct invloed hebben op de liquiditeitspositie van de onderneming. De mate van afhankelijkheid van deze uitkeringen bepaald in hoeverre dit een risico is voor de continuïteit.

Vlottende Activa

Door de verslechterde economische situatie kan de omloopsnelheid van de voorraden verminderen en daarmee de ouderdom en grootte van de voorraad toenemen. Dit kan zorgen voor waardevermindering. Afwaardering van vlottende activa is een slechte voorspelling voor de kasstromen. Afwaardering gebeurt niet zomaar, de marktwaaarde van de voorraad wordt minder. De liquiditeitsprognoses dienen hiermee in overeenstemming te worden opgesteld.

Uiteraard zijn beleggingen ook een risicofactor in de huidige crisis. Bedrijven die met overvloedige liquiditeiten hebben gespeculeerd kunnen hier een flinke klap hebben opgelopen. Afhankelijk van de planning voor de beleggingen komend jaar, kan dit een bedreiging zijn voor de continuïteit. Als in de liquiditeitprognoses het vrijkomen van de beleggingen is meegenomen, kunnen er betalingsproblemen ontstaan als deze beleggingen sterk in waarde afnemen.

Debiteuren kunnen mogelijk minder snel of helemaal niet betalen. Dit is te constateren aan de hand van de ouderdom van debiteurensaldi.

Volgens onderzoek van Blauw Research worden rekeningen gemiddeld 12 dagen later betaald. Op deze manier proberen afnemers hun liquiditeit te verbeteren. Dit gaat zodoende ten koste van de eigen liquiditeitspositie van de onderneming. De onderneming heeft bij de liquiditeitsprognoses rekening gehouden met een bepaalde betalingstermijn, deze moet eventueel worden bijgesteld.

Liquiditeit

De liquiditeit van de onderneming moet voldoende zijn. Wat precies voldoende is hangt af van de bedrijfstak en het type onderneming. Denkbaar is dat de ene onderneming in een meer fluctuerende markt werkzaam is en dus een grotere buffer kan gebruiken.

Passiva

Een toename van het crediteurensaldo bij gelijkblijvende of dalende inkoop kan wijzen op betalingsproblemen. Een hoog saldo crediteuren die op korte termijn betaald moeten worden wijzen op mogelijke problemen in de liquiditeit.

Voor langlopende schulden kunnen de in een contract overeengekomen verplichtingen niet worden nagekomen. Terugbetalingsregelingen dienen te worden nagekomen, omdat anders aflossingsschema's in gevaar komen, en daarmee financieringsproblemen kunnen ontstaan. Ook kan een financieringscontract voorwaarden hebben met betrekking tot het aangaan van andere leningen. Ook de verhouding van het vreemd vermogen en het eigen vermogen is een belangrijke indicator voor vergrote risico's. Een onderneming die zwaar wordt gefinancierd heeft dus minder ruimte voor het opvangen van grote veranderingen. Dit bepaalt hoeveel ruimte er is om een extra financiering aan te trekken om daarmee de bedrijfsvoering te continueren. Als er geen noodzaak is voor een extra financiering om aan de verplichtingen te kunnen voldoen, is er normaal gesproken sprake van continuïteit.

4.2.2 Het risicoprofiel van de onderneming

Naast de indicatoren die de jaarrekening kan geven, zijn er risico's die dienen te worden onderzocht. Het kan zelf het geval zijn dat al deze indicatoren een positief beeld geven, maar dat het risicoprofiel zodanig is dat gerede twijfel over de continuïteit bestaat. Een goed voorbeeld is de uitzendmarkt, waar de onderneming vorig jaar goed heeft gedraaid en de jaarrekening er goed uitziet, is er nu ineens een gerede twijfel of de huidige bedrijfsvoering kan voortbestaan. Drie maanden een gehalveerde omzet kan ieder bedrijf failliet laten gaan, zo stelt Jaap Pieters. De markt waarin men werkzaam is dient dus ook mee te worden genomen in de beoordeling. Niet alleen de eigen markt is van invloed op een onderneming. Ook de markt van de toeleveranciers dient te worden onderzocht. Als de toeleveranciers in slecht weer terecht komen, kan de eigen bedrijfsvoering in gevaar komen. Ook grondstoffen die opraken kunnen de continuïteit van de bedrijfsvoering bedreigen. Een concern als Shell is afhankelijk van beschikbare olievelden.

Wet- en Regelgeving kan veranderen en de normale bedrijfsvoering dwarsbomen.

Behalve algemene ontwikkelingen kunnen ook factoren meer dicht bij de onderneming risico's meebrengen. Orderportefeuille en leveranciersgroep zijn bepalend voor de bedrijfsvoering. Als de onderneming afhankelijk is van één afnemer of één leverancier is dit aanleiding voor de accountant om meer onderzoek te doen. Hoe de financiële positie van deze bedrijven zijn is bepalend voor mogelijkheid te continueren.

Ook kan bedrijfsvoering gedreven worden door grote projecten. Bij het wegvallen van één groot project, kunnen er direct continuïteitsproblemen ontstaan.

Een groot risico is niet direct een reden om te twijfelen aan de continuïteit. Als een onderneming afhankelijk is van één leverancier, betekend dit niet dat de continuïteit wordt bedreigd. Dit is pas

het geval als er sterke aanwijzingen zijn dat de leverancier wegvalt. Een groot risico dient echter wel in de jaarrekening te worden vermeld.

4.2.3 De managementplanning

Met de gegevens verzameld in de financiële analyse en de risicoanalyse, gaat de accountant naar de leiding van de onderneming. De financiële indicatoren en de gevonden risico's dienen te worden besproken. Er is normaal te verwachten dat de ondernemer al met zulke zaken bezig is geweest. De leiding van de onderneming moet toelichten hoe de gevonden gegevens worden behandeld. Wat is de strategie van de onderneming om te continueren? Zijn er maatregelen genomen om de risico's te ondervangen? De vraag of de onderneming bij normale continuïtering van de bedrijfsvoering in staat is het gehele jaar aan zijn verplichtingen kan voldoen, kan negatief beantwoord worden. Dus als de leiding niet handelt, gaat het naar grote waarschijnlijkheid fout. Het bestuur moet ingrijpen zodat de prognoses een positief beeld geeft, om een verklaring van gerede twijfel af te wenden. Dit kan reorganisatie zijn, het snijden in de kosten, het aanboren van een nieuw markt. De accountant dient dan weer te beoordelen of dit reëel gezien wel zorgt voor positieve prognoses. Zo heeft de accountant naast het beoordelen van de bestaande cijfers, ook een taak de bedrijfsplannen en prognoses te beoordelen.

4.3 Toepassing Gedragcodes

Bij het afgeven van een verklaring over de continuïteit zijn er een aantal factoren die de accountant kan beïnvloeden bij het maken van een afweging. Als de accountant constateert dat er continuïteitsproblemen zijn, dient hij te beslissen wat voor verklaring hij moet afgeven.

4.3.1 De onafhankelijkheid

Een accountant moet bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden onafhankelijk zijn. Er zijn echter een aantal zaken die voor problemen kunnen zorgen. Waarborgen van de onafhankelijkheid is niet simpel. Een aantal situaties die zich kunnen voordoen volgen.

De Cliënt

De verklaring van een accountant over de jaarrekening kan veel impact op een onderneming hebben. Een afkeurende verklaring of een aantekening van gerede twijfel over de continuïteit kan de nekslag zijn voor de onderneming. Dit is afhankelijk van de branche waarin de onderneming zit. Een bank waarbij de accountant gerede twijfel heeft over de continuïteit is desastreus, omdat veiligheid van spaargeld een voorwaarde is voor klanten om zaken te doen met de betreffende bank. Een verklaring van gerede twijfel zal veel mensen doen overstappen naar een andere bank. Deze gedachte wordt ook wel aangemerkt als "self-fulfilling prophecy". Geen accountant wil verantwoordelijk zijn voor het faillissement van de klant. Een te grote mate van vertrouwen of zakelijke afhankelijkheid zoals in de VGC omschreven zijn hierin de risicofactoren. Een accountant is maar een mens.

Daarintegen is een hamburgerverkoper minder huiverig voor een verklaring van gerede twijfel. De klanten zullen hierdoor niet weglopen.

Wetgeving

Een ander aspect is de wettelijke verplichting van de accountant om een oordeel uit te spreken over de continuïteit van de onderneming. Het onzorgvuldig uitvoeren van deze beoordeling, of het achterwege laten van materiële zaken kunnen resulteren in juridische problemen. Als de

accountant de continuïteitsveronderstelling aanvaardt, maar hij had materiële zaken over het hoofd gezien die hij had moeten weten, heeft de accountant schuld.

Gebruikers jaarrekening

Daarnaast heeft de accountant de morele verantwoordelijkheid naar alle betrokken partijen. Hoewel het oordeel van de accountant geen garantie is, vertrouwen de gebruikers van de jaarrekening, dat de accountant een deskundig oordeel vormt en hier ook mee naar buiten treedt als er materiële zaken zijn.

Eigenbelang/ belang accountantskantoor

Het risico dat de accountant wordt aangekeken bij faillissement van een klant kan tevens van invloed zijn op het oordeel van de accountant. De accountants zijn hierdoor zeer huiverig en kunnen wellicht té veel eisen stellen bij de continuïteitsveronderstelling. Reputatieschade is desastreus voor een accountant. Zelfs als de accountant wordt vrijgesproken in een rechtzaak, betekent vaak de reputatieschade al het einde van de organisatie.

Budgetproblematiek

Ten slotte is het budgetprobleem aanwezig. De accountant maakt aan het begin van de periode een inschatting van het aantal uren die hij denkt werkzaam te zijn. De kredietcrisis kan voor meer werk zorgen met betrekking tot beoordelen van de continuïteit. De rekening kan dusdanig hoog uitvallen dat de klant niet wil betalen, terwijl de accountant wel verplicht is deze werkzaamheden uit te voeren. Hoewel het onvergeeflijk is dat een accountant zich hierdoor laat beïnvloeden, is het een aspect dat druk kan zetten op de accountant en dus de kwaliteit van de continuïteitsbeoordeling negatief kan beïnvloeden.

4.3.2 Deskundigheid

Een accountant dient een deskundig oordeel te vormen over de continuïteit van de onderneming. In de praktijk kunnen situaties voorkomen waarin een accountant de grens van zijn kunnen bereikt. De vraag is hoe ver de deskundigheid moet reiken en wat er moet gebeuren als de accountant werkzaamheden moet uitvoeren die redelijkerwijs niet van een accountant zijn te verwachten.

Als het bestuur van een onderneming een bedrijfsplan heeft geschreven wat moet zorgen voor stijging van de omzet, moet de accountant bepalen of dit voldoende zal zijn dreigende discontinuïteit af te wenden.

Bij de risicoanalyse heeft de NV Cos een aantal indicatoren gegeven die moeten helpen bij het vinden van bedreigingen voor de continuïteit. Een accountant kan bij de uitvoering van het continuïteitsonderzoek zaken over het hoofd zien die grote invloed hebben op de mogelijkheid van continuïteit van de onderneming. Voor veel accountants zullen de aanvullende werkzaamheden als gevolg van de kredietcrisis nieuw zijn en een andere (aanvullende) deskundigheid vereisen. De mogelijkheid een deskundige derde in te schakelen is aanwezig. Een taxateur kan helpen bij het bepalen van de marktwaarde van een actief.

4.3.3 Zorgvuldigheid

In het verlengde van het deskundigheidsvereiste ligt de zorgvuldigheid. Zo kan bij het beoordelen van de liquiditeitsprognoses de verwachte omzet op basis waarvan de

liquiditeitsbegroting is opgesteld worden getoetst. Is het waarschijnlijk dat de onderneming deze omzet haalt? De afweging van de accountant ligt tussen een globale vergelijking of een uitgebreide analyse.

Het meest belangrijk is de financiële positie van de onderneming. Een gezonde onderneming hoeft volgens de NV Cos geen uitgebreide analyse te geven. In NV Cos 570 staat het volgende over zorgvuldigheid:

“Als de afgelopen jaren winstgevend waren en er is gemakkelijke toegang tot de kapitaalmarkt, hoeft het bestuur van de entiteit haar inschatting niet van een gedetailleerde analyse te voorzien.”⁷

De mate van zorgvuldigheid hangt af van de uitgangssituatie van een onderneming.

4.4 Voorbeelden

Aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden is te zien hoe de accountant de wetgeving kan toepassen.

4.4.1 Voorbeeld Steven ten Hagen

Een goedkeurende verklaring is voor een onderneming die op eigen kracht het gehele jaar aan haar verplichtingen voldoet. Eventuele bedreigingen van de continuïteit zijn ondervangen door de maatregelen van het management en toegelicht in de jaarrekening. Voorbeeld gesteld door Steven ten Hagen omschrijft een dergelijke situatie, waar toch veel discussie is geweest over de continuïteit. Een notariskantoor in slecht weer was volledig afhankelijk van een bestaande financiering van de moedermaatschappij. De moedermaatschappij wilde geen “letter of comfort” (zie verklarende woordenlijst) afgeven.

Hoewel bij wegvallen van de financiering het bedrijf niet meer zou kunnen voortzetten, wordt er wel gewaardeerd op basis van continuïteit. De verklaring is echter wel aangevuld met een verplichte toelichtende paragraaf wegens ernstige onzekerheid omtrent de continuïteit conform het model 1.3.1. van de verklaringen.

Hoewel er geen extra steun nodig is om te continueren, is er wel sprake van ernstige onzekerheid. Volgens de RJ is er sprake van gerede twijfel over de continuïteit als de continuïteit afhankelijk is van een derde partij. Hier is in dit geval sprake van.

Er was geen extra steun nodig om te kunnen continueren. Met de steun van de moedermaatschappij kan de onderneming continueren. Het niet afgeven van een “letter of comfort” kan gezien worden als een motie van wantrouwen naar de betreffende onderneming. Echter, daarmee stelt de moedermaatschappij niet dat het de financiële steun stopzet. De moedermaatschappij wilt zich niet binden en alle mogelijkheden zo lang mogelijk openhouden, zo is de uitleg van de accountant.

⁷ NV Cos 570.6

4.4.2 Voorbeeld Henk van der Sman

Als er bij de accountant, na onderzoek van de financiële gegevens en de risico's, een gerede twijfel is, moet de onderneming de accountant overtuigen dat het aannemelijk is dat de onderneming het gehele jaar kan voortzetten.

Hiervan was sprake in het geval omschreven door Henk van der Sman. De onderneming had voor het continueren van de bedrijfsvoering en voor het kunnen voldoen aan de verplichtingen een aanvullende financiering nodig. Deze was niet verkregen, waardoor volgens de wetgeving discontinuïteit onvermijdelijk is.

De onderneming is uiteindelijk geslaagd een kandidaat te vinden voor verstrekken van een financiering. Echter, de voorwaarde die deze financierder stelde was dat de onderneming een goedkeurende verklaring op basis van continuïteit kreeg van de accountant. Hierdoor ontstond de situatie waar iedere accountant huiverig voor zal zijn. De verklaring die hij afgeeft heeft direct gevolg voor het voortbestaan van de onderneming.

Helaas kon in dit geval de accountant niets anders doen dan een afkeurende verklaring afgeven, wat ook is gebeurd. De reden is dat er “belangrijke onzekerheid” was omtrent de financiering.

4.4.3 Voorbeeld Jaap Pieters

Een onderneming kan verschillende positieve factoren op de balans zien terugkomen, terwijl er wel gerede twijfel over de continuïteit is. De verwachte kasstromen zijn eigenlijk de meest betrouwbare indicator.

Door middel van een fictief voorbeeld laat Jaap Pieters zien hoe een onderneming met goede solvabiliteit toch continuïteitsproblemen kan hebben.

Een onderneming is verhuurder van een pand en heeft een pand van 1000.000 euro op de balans. Daar tegenover staat een eigen vermogen van 700.000 en een financiering bij de bank van 300.000.

Een probleem ontstaat als er geen huurder is voor het pand. De bedrijfskosten blijven gewoon doorlopen en er zijn geen inkomsten. Als het er niet op lijkt dat het pand snel een huurder zal vinden, is er normaal gesproken gerede twijfel over de continuïteit. De eventueel hoge waarde van het pand heeft dan weinig toegevoegde waarde voor de continuïteit. De verhoudingen waarin het vermogen is verdeelt is zeer belangrijk. Maar vooral de positieve kasstromen zijn essentieel.

Als een vergelijkbaar bedrijf meerdere huurders heeft, neemt tegelijk het risico af dat dit een bedreiging vormt voor de normale bedrijfsvoering.

4.4.4 Voorbeeld 2 Jaap Pieters

Naast de beoordeling van de continuïteit van de onderneming, dient ook te worden gekeken naar de levensduur en waarde van de bedrijfsmiddelen. Zo is in 2008 bij papierproducent Crown Van Gelder een impairmenttest geweest wat heeft geresulteerd in een bijzonder waardevermindering van vaste activa.

De belangrijkste reden is de verslechterde afzetmarkt, gedurende meerdere jaren heeft de betreffende machine minder omzet vertegenwoordigd dan was ingeschat. Door hogere kosten die niet konden worden doorberekend aan de klanten, werd de brutomarge kleiner. De

voorcalculaties waren in feite positiever dan de werkelijkheid. Hierdoor daalt de bedrijfswaarde van de machine, wat heeft gezorgd voor de bijzondere waardevermindering.

De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft een omschrijving gegeven. Dit voorbeeld is een uitwerking van de volgende RJ uiting met betrekking tot bijzondere waardevermindering: “Belangrijke veranderingen met een nadelig effect op de rechtspersoon hebben zich in de verslagperiode voorgedaan of zullen zich in de nabije toekomst voordoen op het terrein van techniek, markt, economie of wettelijke verplichtingen om in de omgeving waarin de rechtspersoon actief is dan wel in de markt waaraan een actief dienstbaar is.”⁸

Met betrekking tot de continuïteit stelt het bestuur het volgende vast:

“The company is well-positioned, owns state-of-the-art production facilities, has dedicated employees, and has excellent balance sheet ratios, even when taking into account the fixed asset impairment.”⁹

Bovendien waren er geen financieringen waarbij het afgewaardeerde bedrijfsmiddel als zekerheid diende.

4.4.5 Voorbeeld Spyker Cars

Autofabrikant Spyker Cars heeft in het jaarverslag over 2006 een goedkeurende accountantsverklaring met gerede twijfel ontvangen. Opvallend was dat de onderneming over het jaar 2006 een winst had gedraaid, in tegenstelling tot de jaren daarvoor. De reden van de twijfel bij de betrokken accountants was dan ook gebaseerd op de winst en de kasstromen van de afgelopen jaren.

Deze waren al jaren negatief. Hoewel het resultaat in 2006 niet meer negatief was, zijn de kasstromen nog verder gekelderde.

In de toelichting in de jaarrekening stelt het bestuur van Spyker dat het in onderhandelingen is met een aantal banken om extra financiering te verkrijgen, om te voldoen aan liquiditeitsvereisten. Met andere woorden: de onderneming heeft een extra financiering nodig om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Dit is de feitelijke situatie zoals de RJ gerede twijfel over de continuïteit omschrijft.

In alle voorbeelden die de geïnterviewden hebben aangehaald, was een verklaring van gerede twijfel iets logisch en onoverkomelijk. De situatie dat een gezond bedrijf een verklaring van gerede twijfel meekrijgt is theoretisch wel mogelijk, maar zal zelden voorkomen. Een situatie als de kredietcrisis kan de mogelijkheid wel vergroten.

Vaak staat het bedrijf er al dusdanig voor, dat de term ernstige onzekerheid over de continuïteit meer op zijn plaats is.

⁸ Raad voor de Jaarverslaggeving Stramien .121

⁹ The Annual Report Crown van Gelder N.V. blz. 11

4.5 Belangrijke Aandachtspunten

1. Het is de verantwoordelijkheid van het bestuur van de onderneming om een inschatting te maken van de continuïteit van de onderneming.(NV Cos 570.5)

2. De accountant beoordeelt de aanvaardbaarheid van de continuïteit

3. Punt 6 van standaard 570 NV Cos stelt het volgende:

Als de afgelopen jaren winstgevend waren en er is gemakkelijke toegang tot de kapitaalmarkt, hoeft het bestuur van de entiteit haar inschatting niet van een gedetailleerde analyse te voorzien.

Bedenk daarbij wel: Resultaten uit het verleden zijn geen garantie voor de toekomst, de beoordeling van de accountant blijft even belangrijk.

4. De onderneming moet in staat zijn het volledige jaar aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

5. Aanwijzingen voor twijfel over continuïteit zijn te vinden in NV Cos 570.8

6. Het moet aannemelijk zijn dat de onderneming in het huidige klimaat kan voortbestaan, gezien al de beschikbare informatie.

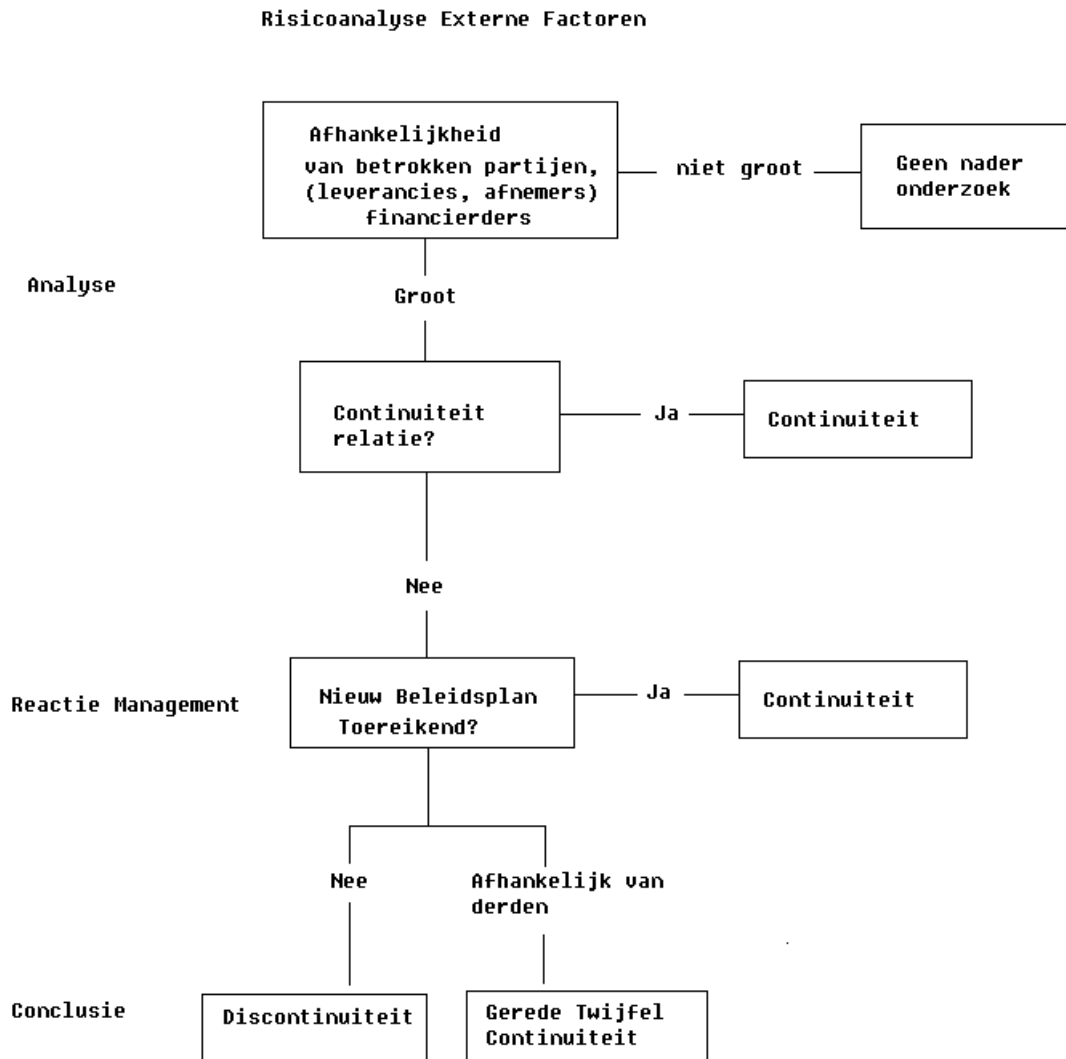
Relevante Items

De continuïteitsveronderstelling van een entiteit zijn de toekomstverwachtingen op een bepaald tijdstip, waarbij gebeurtenissen en omstandigheden onzeker zijn.

Bedreigingen van continuïteit komen voort uit bestaande situaties of gebeurtenissen.(NV Cos 570.11). Algemene onzekerheden(zoals de kredietcrisis) vallen dus af, er moeten duidelijke aanwijzingen zijn.

5. Het Beslissingsproces

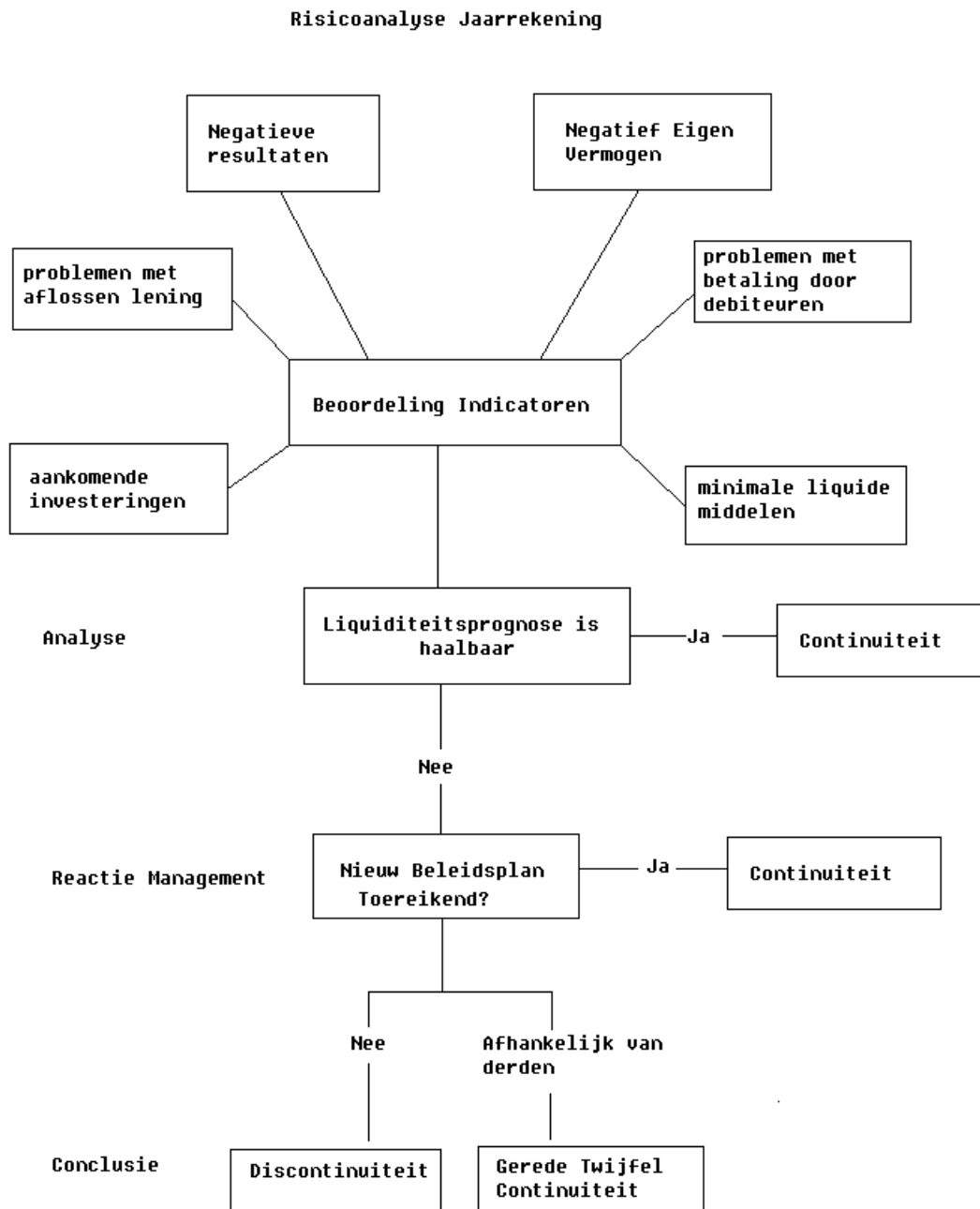
Als de accountant moet beoordelen of er sprake van continuïteit is, zijn de factoren genoemd in hoofdstuk 4 en in de NV Cos een belangrijke ondersteuning. Om structuur in de werkzaamheden te vinden, is het volgende beslissingsmodel opgesteld, hetgeen is onderverdeeld in twee delen. Ten eerste de risicoanalyse van externe factoren, waarin duidelijk naar voren komt hoe een groot risico tot een verklaring van gerede twijfel, of zelfs tot een verklaring van discontinuïteit kan leiden. In het tweede deel komt naar voren hoe een risicoanalyse van de jaarrekening resulteert in een verklaring van de accountant.

figuur 1

Het oordeel van de accountant komt op een aantal punten in figuur 1 naar voren. De eerste beoordeling die genomen moet worden is of er sprake is van afhankelijkheid van een betrokken partij. Dit kan gemeten worden door te bepalen wat het wegvallen van de betreffende partij voor invloed heeft op de bedrijfsvoering. Zo geldt: hoe meer leveranciers, hoe kleiner de afhankelijkheid van de individuele partijen. De tweede beoordeling die genomen moet worden is

de continuïteit van de relatie. Is het waarschijnlijk dat de relatie wordt beëindigd? In het voorbeeld uit paragraaf 4.4.1 was dit niet het geval. Er waren geen aanwijzingen om hieraan te twijfelen. Dus is er sprake van continuïteit (in dit geval wel met een verklaring van gerede twijfel). Ten slotte moet de accountant beoordelen of het nieuwe beleidsplan toereikend is. De omschrijving van de RJ komt hierin nogmaals naar voren; De onderneming moet in staat zijn het gehele jaar aan haar verplichtingen te kunnen voldoen. Een weggefallen leverancier moet vervangen worden, of het onstane probleem moet op een andere manier een bevredigende oplossing krijgen. Als er bijvoorbeeld sprake is van een vervangende leverancier, waar nog onderhandeld wordt over een contract, is er gerede twijfel over de continuïteit.

figuur 2

Bij het beoordelen van de financiële positie van de onderneming zijn de aspecten uitgewerkt in paragraaf 4.2.1 een leidraad. In figuur 2 komen een aantal beslissingsmomenten aan de orde. Ten eerste moet de accountant bepalen of gezien de huidige positie van de onderneming de continuïteit is gewaarborgd. Aan de hand van met name de liquiditeitsprognose komt de accountant tot een oordeel. Als geconstateerd is dat één of meer factoren een dusdanige invloed op de ontwikkeling van de liquiditeit heeft, dat continueren van de bedrijfsvoering onmogelijk wordt, moeten deze factoren worden aangepakt. Hiervoor moet de onderneming een beslissing nemen of een beleidsplan maken. Zo kan een slechte betalingsmoraal van debiteuren een bedreiging vormen voor de liquiditeitspositie in de toekomst. Een nieuw beleidsplan kan erop gericht zijn debiteuren sneller te laten betalen(door bijvoorbeeld het uitbesteden van debiteurenbeheer) of een overbruggende financiering aan te trekken. De accountant beoordeelt of het nieuwe beleidsplan haalbaar is. Ten slotte kan het zo zijn dat het debiteurenbeheer wordt uitbesteed, maar onderhandelingen met een debiteurenbeheerder zijn (nog) niet voltooid. Dan is een verklaring van gerede twijfel over de continuïteit aan de orde.

6. Conclusie

De MKB ondernemer dient een goed beeld te geven situatie van de onderneming door middel van de jaarrekening. De gebruikers moeten een goed beeld krijgen van het vermogen en het resultaat van de onderneming. Hieraan gekoppeld is de continuïteitsveronderstelling. Men gaat ervan uit dat de onderneming wordt voortgezet voor komend jaar. Als dit niet het geval is (discontinuïteit) zal de ondernemer volgens de wet moeten waarderen tegen liquidatiewaarde. Hoewel de ondernemer volledig verantwoordelijk is voor het beeld dat de jaarrekening geeft, is het de accountant die de continuïteitsveronderstelling moet beoordelen, om te bepalen of de gebruikte grondslagen verantwoord zijn en de jaarrekening een goed beeld geeft. Dit wordt als gevolg van de kredietcrisis lastiger om te beoordelen. Onder andere de NV Cos, een verordening voor accountants geeft een aantal indicatoren die de accountant kan gebruiken. Het beoordelen van de continuïteit is zodanig verschillend per organisatie dat men niet kan zeggen wat precies de doorslag zal geven. Dat is aan de accountant om te bepalen. De houvast is RJ, waar staat dat er gerede twijfel is over de continuïteit, als de onderneming “niet op eigen kracht aan de verplichtingen kan voldoen”. Hoewel dit klinkt als een feitelijke situatie, moet dit tevens worden gezien in verhouding met continuïteit in het gehele komende jaar. Als er ernstige onzekerheid is dat de onderneming niet het gehele jaar aan haar verplichtingen kan voldoen, is een verklaring van gerede twijfel onvermijdelijk. Behalve de NV Cos indicatoren, geven Ernst & Young en beroepsorganisaties als NOVAA advies hoe de accountant een goed beeld kan ontwikkelen over de continuïteit. Het is de accountant die de afweging moet maken. Partners en accountants bij Ernst & Young wijzen op de liquidatiebegroting met het gezegde “Cash is King”. Niet de winst of het vermogen, maar de kasstromen moeten over het gehele jaar goed genoeg zijn. Zo alleen kan de onderneming aan verplichtingen voldoen.

Wat echter niet over het hoofd gezien mag worden dat naast de financiële positie, ook de risico's waar de onderneming mee te maken heeft dienen te worden geëvalueerd. Ook deze kunnen ernstige onzekerheid veroorzaken over de continuïteit. Als er gegronde aanwijzingen zijn die halvering van de vraag voorzien, kan dit theoretisch voor gerede twijfel zorgen, hoewel de organisatie er financieel goed uit ziet. In de praktijk komt dit wellicht zelden voor, maar dit blijft altijd mogelijk. De vraag of door de kredietcrisis deze kans groter is geworden lijkt niet te worden bevestigd. Over het algemeen gaan de mindere onderneming eerst failliet en zijn de sterke ondernemingen meer weerbaar. Het onderzoeken van de markt waarin de onderneming werkzaam is, blijft nodig.

Geconcludeerd kan worden dat de liquiditeitsprognose de belangrijkste indicator is voor eventuele continuïteit van de onderneming. Aan de hand hiervan kan de accountant vaststellen of het waarschijnlijk is dat de onderneming het komende jaar kan continueren. Als er betalingsproblemen in de toekomst worden geconstateerd, dient het bestuur van een onderneming een strategie te bepalen over de manier waarop de risico's of problemen worden geminimaliseerd.

Literatuurlijst

Boeken

- Epe, P. & W. Koetzier, Jaarverslaggeving, vierde druk, Groningen/Houten, 2005
- Prof. dr. A. de Bos RA en anderen, Ernst & Young Handboek jaarrekening 2008, Rotterdam, 2008
- Majoor, Heideman en anderen, Elementaire Theorie Accountantscontrole, 5^e druk, Groningen/Houten, 2007

Websites

- www.cpb.nl Pognosecijfers economie 2009
- www.minfin.nl Oerzicht kredietcrisis
- www.minocw.nl Toelichtingen BW en RJ
- www.nivra.nl Online NV Cos
- www.accountancynieuws.nl Artikelen over continuïteitsveronderstelling
- www.accountant.nl Artikelen over continuïteitsveronderstelling
- www.rjnet.nl Informatie Raad voor de Jaarverslaggeving
- www.fd.nl Nieuwsartikelen en overzichten kredietcrisis
- www.nrc.nl/nieuwsthema/kredietcrisis Overzicht kredietcrisis
- www.uwv.nl Overheidsmaatregelen

Publicaties

- De verklaring van de accountant in tijden van een verslechterend economisch klimaat, door NovAA en Nivra, 2009

Overig

- Het Burgerlijk Wetboek 2 Titel 9
- De NV Cos
- Raad voor de Jaarverslaggeving; Het Stramien
- De Verordening Gedragscode voor accountants
- Tijdschriften Accountancynieuws, De accountant
- Jaarrekeningen Spyker Cars N.V. 2005/2006
- Jaarrekening Crown van Gelder N.V. 2008

- Bijlagen

Bijlage 1 Stappenplan

Stap 1:

Onderzoek bedreigingen voor de continuïteit van de onderneming.

Indicatoren zijn: Financiële gegevens, Externe invloeden als veranderingen afzetmarkt, markt van de leveranciers, overheidsmaatregelen. Selecteer de (mogelijke) bedreigingen voor de onderneming.

Stap 2:

Verifieer de bevindingen met het bestuur van de onderneming. Herkennen zij de risico's?

Stap 3:

Beoordeel de planning van het bestuur. Zijn er stappen ondernomen die de bedreigingen wegnemen/minimaliseren.

Stap 4:

Als de invloed van bedreigingen en managementbeslissingen zijn verwerkt in de liquiditeitsbegroting, kan de onderneming het gehele jaar voldoen aan de verplichtingen?

Stap 5:

Verifieer of een collega je denkwijze kan volgen.

Stap 6:

Ten slotte moeten mogelijke bedreigingen voor de continuïteit worden opgenomen in de toelichting van de jaarrekening. Ernstige onzekerheid resulteert in een verklaring van gerede twijfel.